

Wiesław Charczuk
(Akademia Podlaska)

Wizja państwa polskiego o ustroju narodowym w koncepcji Obozu Narodowego w latach 1939-1947

We wrześniu 1939 r. Polska uległa dwóm wrogom: III Rzeszy i Związkowi Sowieckiemu. Polacy nie pogodzili się z klęską. Postawę niepodległościową kreowała świadomość, że „Polska mimo wszystko żyje” oraz wiara w szybkie zwycięstwo. Szybko wzrastały i krzepły struktury Polski Podziemnej. Wizje tworzenia struktur państwa podziemnego znalazły odbicie w podstawowych wytycznych władz naczelnych, programach ugrupowań politycznych, a także w licznych inicjatywach tworzenia podziemnych organizacji wojskowych i cywilnych. Swoją wizję państwa narodowego tworzyła endecja, która w okresie II Rzeczypospolitej zajmowała czołową lokatę w geografii politycznej kraju. Mimo zgody kierownictwa SN na własną reprezentację w Służbie Zwycięstwu Polski – ogólnopolskiej organizacji konspiracyjnej, nie oznaczało to absolutnie jakichkolwiek ustępstw, czy rezygnacji z własnych celów politycznych i wojennych Narodowców. Nie zmieniło postawy endecji rozwiązanie przez gen. Władysława Sikorskiego – Naczelnego Wodza, SZP i powołanie Związku Walki Zbrojnej, której komendantem został mianowany gen. Kazimierz Sosnkowski. Endecy te nowe przedsięwzięcie odrzucili¹.

Narodowcy uznali utworzenie ZWZ za samozwańczą akcję pilsudczyków. Stanowisko działaczy Obozu Narodowego nie zmieniło się także w toku kształtowania się Polskiego Państwa Podziemnego obejmującego struktury administracyjne, partyjno-polityczne i wojskowe. Ponieważ podziemna państwowość miała cha-

¹ Mimo tych zastrzeżeń prezydium Zarządu Głównego Stronnictwa Narodowego w końcu lutego 1940 r. zdecydowało o dalszym udziale w PKP przy ZWZ i w tworzeniu administracji państwa podziemnego. W. Jaworski, *Stronnictwo Narodowe w czasie wojny 1939-1945*, mps, MiD WIH, sygn. III/68/4 (obecnie materiały Pracowni Naukowej Wojskowego Biura Badań Historycznych w Warszawie); E. Duraczyński, *Kontrowersje i konflikty 1939-1941*, Warszawa 1977, wszędzie.

rakter stricte zmilitaryzowany, dlatego też zagadnienia wojskowe odegrały istotną rolę w działalności nie tylko wojska konspiracyjnego, ale i partii politycznych w tym i Obozu Narodowego. Narodowcy byli obecni niemal we wszystkich ogniwach państwa podziemnego i podejmowali własne decyzje polityczne i wojskowe dla zachowania autonomii wyboru dróg do niepodległości. Wybuch wojny zastał endecję rozproszoną i rozbitą organizacyjnie nie tylko wskutek działań wojennych, ale i tendencji frakcyjnych. Mimo tych trudności Obóz Narodowy stanowił poważną siłę. SN najsilniejszy wówczas element obozu miało wysokie poczucie własnej wartości i nie bez podstaw spodziewało się odegrać kluczową rolę w życiu Polskiego Państwa Podziemnego. Proces odtwarzania organizacji w warunkach konspiracyjnych miał się odbywać przy decentralizacji Obozu Narodowego. 13 października 1939 r. Wojenny Zarząd Główny SN zdecydował o przejściu do podziemia. Tutaj warto nadmienić, że WZG SN nie reprezentował całej endecji w kraju (pomijając emigrację), ponieważ nie posiadał dostatecznej łączności z terenem. Próbę przejścia władzy w szeregach endecji podjęła grupa „młodych” z Janem Matłachowskim i Karolem Stojanowskim vel prof. Seweryn Dziubałtowski „Karol”, „Błażej” tworząc Narodowo-Ludową Organizację Wojskową², której celem było reprezentowanie całego ON.

Niezależnie od „Kwadratu” (konspiracyjna nazwa Stronnictwa Narodowego – przyp. W. Ch.) konspiracyjną działalność rozpoczęły odłamy Obozu Narodowo-Radykalnego „ABC” i „Falanga”. Szczególną aktywność na tym polu przejawiała zakonspirowana struktura polityczna ONR „ABC” Organizacja Polska (OP), która nie rezygnowała z planów przewodnictwa ruchu narodowego w własnej wizji państwa narodowego. Powołała do życia siłę zbrojną pod nazwą Organizacja Wojskowa Związek Jaszczurczy (OWZJ). Jesienią 1939 r. doszło do tymczasowego zbliżenia konspiracyjnego SN i OP oraz jej siły zbrojnej ZJ, którego celem było powołanie Obozu Narodowego pod zwierzchnictwem OP. Za zadanie naczelne było stworzenie własnej siły zbrojnej w postaci Armii Narodowej, niezbędnego elementu w realizacji własnej koncepcji państwa narodowego. Podwaliny pod przyszłą AN było tworzenie przez SN w październiku 1939 r. własnej siły zbrojnej w postaci Narodowej Organizacji Wojskowej (NOW). NOW jako siła zbrojna „Kwadratu” miała być instrumentem kształtowania pożądanego dla endecji układu sił w momencie zrzucenia okupacji na zdecydowanie wrogi stosunek do ugrupowań centrolewicowych: SL i PPS-WRN³.

Na jej czele miał stanąć członek WZG SN gen. Marian Januszajtis, ale z powodu jego nieobecności w Warszawie, dowództwo powierzono Aleksandrowi Demidowiczowi-Demideckiemu⁴. Jako jednolitą nazwę siły zbrojnej SN - NOW przyjęto w połowie 1941 r.⁵

² W. Charczuk, *Formacje zbrojne Obozu Narodowego na południowym Podlasiu w latach 1939-1947*, Siedlce 2003, s. 59.

³ E. Duraczyński, *Polska 1939-1945. Dzieje polityczne*, Warszawa 1999, s. 172.

⁴ K. Komorowski, *Polityka i walka. Konspiracja zbrojna ruchu narodowego 1939-1945*, Warszawa 2000, s. 56.

⁵ E. Duraczyński, *Polska 1939-1945...*, s. 172 i n.

Koncepcja organizacyjna NOW zakładała tworzenie dwóch układów: terytorialnego i liniowego. Budowa układu terytorialnego (wojskowo-administracyjnego) polegała na wykorzystaniu terytorialnego potencjału „Kwadratu”. NOW starano się objąć całe terytorium kraju, odwzorowując układ przedwojenny SN. W II połowie 1941 r. w organizacji terytorialnej NOW funkcjonowało 15 okręgów. Obie struktury stronnictwa: polityczna i wojskowa, miały wytworzyć siłę zapewniającą realizację nadrzędnego celu jakim było stworzenie własnej wizji państwa narodowego⁶.

Charakterystycznym elementem dla NOW był brak wyodrębnionego pionu bojowego z własnym dowództwem, jakie wyodrębniono w AK i NSZ. Brak pionu bojowego w NOW wynikał z podstawowej koncepcji walki. Nie stawiano się na bieżącą działalność dywersyjno-partyzancką, a całą energię skierowano na samoobronę, wychowanie, propagandę i przygotowanie do mobilizacji na czas wstąpienia zbrojnego. Wg danych endeckich, NOW osiągnęła w połowie 1942 r. stan ok. 100 tys. ludzi⁷. Moim zdaniem, te dane są zawyżone. Według przeprowadzonych badań siły NOW należy oceniać od 75 tys. do 80 tys. żołnierzy⁸.

Niezależnie od pionu wojskowego rozbudowywano pion cywilny. Powstały w terenie liczne zarządy okręgowe⁹ i powiatowe.

Ponadto w prasie podziemnej SN szczególnie w organie centralnym „Walka” lansowano model przyszłej Polski narodowej i bezklasowej, pod którym krył się program samodzielnego sięgnięcia po władzę.

Władze „Kwadratu” konsekwentnie dezawuując plany wojskowe SZP-ZWZ, wyznaczyły własnej organizacji wojskowej główną rolę w przyszłej Armii Narodowej, co miało zapewnić jej nie tylko skuteczność w konspiracji, ale przede wszystkim w przyszłości sukces w walce o wielką Polskę narodową i katolicką¹⁰.

Do połowy 1940 r. nadzieje na szybkie wyzwolenie Polski, a z tym też perspektywy państwa o ustroju narodowym wiązało się z kryzysem Polski podziemnej po klęsce Francji i załamaniu się planów niepodległościowych, opartych na prognozach szybkiego zwycięstwa aliantów na zwycięstwo nad III Rzeszą. Sytuację w Obozie Narodowym radykalnie zmieniła agresja III Rzeszy na ZSRR 22 czerwca 1941 r. Wtedy zrodził się plan wyczekiwania na wykrwawienie obu okupantów i ostateczne zwycięstwo aliantów¹¹.

W kręgach ON zapanował entuzjazm. Centralny organ prasowy SN tygodnik „Walka” szczególnie dużo miejsca poświęcił programowi terytorialnemu stwierdzając, iż dla Polski nastała wyjątkowa koniunktura historyczna, dzięki której

⁶ Tamże.

⁷ *Wkład wojskowy Stronnictwa Narodowego w Kraju 1939-1944*, „Myśl Polska” nr 100/1946, s. 4; K. Komorowski, dz. cyt., s. 90.

⁸ W. Charczuk, dz. cyt., s. 77-79.

⁹ Do aktywnych Zarządów Okręgowych zaliczyć można w tym okresie lubelski, podlaski, warszawski i krakowski, zob. E. Duraczyński, *Polska 1939-1945...*, s. 169; W. Charczuk, *Formacje zbrojne...*, s. 59-65.

¹⁰ Armia Narodowa, powielany materiał propagandowy, b. d. Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów, Instytut Pamięci Narodowej (dalej: BUiAD IPN) 225/ oryg.

¹¹ *Panu Bogu chwała i dziękczynienie*, „Biuletyn Informacyjny” z 26 VI 1941 r.; Z. Stypułkowski, *W zawierusze dziejowej. Wspomnienia 1939-1945*, Londyn 1951, s. 43.

będzie ona mogła: „za jednym zamachem zaspokoić swoje roszczenia terytorialne w stosunku do Niemiec jak i to jest to więcej niż prawdopodobne do Rosji”¹².

We wrześniu 1941 r. Narodowcy na łamach czasopisma „Walka” wysunęli koncepcję Polski Trzech Mórz, to jest oparcia jej granic na Bałtyku (od Szczecina do Królewca), Morzu Czarnym z rozciągnięciem wpływów aż po wybrzeże Adriatyku. Wspomniany tygodnik przekonywał też, że „Mińsk, Smoleńsk ma równie polski charakter jak Radom i Częstochowa”¹³.

Koncepcja tworzenia modelu własnego państwa narodowego wywoływała spory wewnątrz kierownictwa „Kwadratu”. W momencie rozgrywek między grupą Tadeusza Bieleckiego i Mariana Seydy wystosowano do swoich ogniw terenowych wytyczne i wskazówki w sprawie realizacji programu narodowego. Stwierdzano, że: „Polska może powstać jako państwo narodowe tylko na skutek przewrotu narodowego, tj. dzięki szybkiej i gruntownej zmianie stosunków politycznych”. Obowiązki „sztabu politycznego” owej „grupy przewrotu” miało wziąć na siebie SN. Przywódcy SN przewidywali, że: „przewrót narodowy zyska poparcie mieszczań, części chłopów, ziemian, przemysłowców, inteligencji i księży”¹⁴.

Koncepcję państwa narodowego lansowała grupa Tadeusza Bieleckiego, którzy zdominowali „Kwadrat”, nie godziła się część narodowców. Stale obserwowane przez przywódców SN zmiany w nastrojach i postawach społeczeństwa, analiza układu sił oraz trudności własne, zaczęły podpowiadać możliwości innych opcji. Część aktywu „Kwadratu” wywodzącego się z przedwojennej formacji tzw. „starych” opowiadała się za swoistym konsensusem, którego wyrazem wydawał się Polityczny Komitet Porozumiewawczy¹⁵ (dalej: PKP).

Konspiracyjne Stronnictwo Narodowe rozbudowywał siłę zbrojną NOW, które latem 1942 r. osiągnęły stan liczyły ok. 80 tys. członków. Do 1943 r. NOW w swoich szeregach zdołała skupić ok. 106 tys. ludzi w tym 10000 kobiet, co stawiało tę formację na trzecim miejscu w Polskim Państwie Podziemnym po ZWZ-AK i BCh¹⁶.

Posiadając tak liczną siłę zbrojną „Kwadrat”, starał się zachować autonomię swojego wojska, co spowodowało, że wiosną 1942 r. rozpoczęte rozmowy scaleniowe z AK doprowadziły w lipcu 1942 r. do rozłamu za sprawą wystąpienia 1 lipca 1942 r. szefa oddziału organizacyjnego Komendy Głównej Narodowej Organizacji Wojskowej Augusta Michałowskiego¹⁷.

Za linią polityczną i wojskową reprezentowaną przez A. Michałowskiego opowiedziała się część KG NOW, kilka okręgów w tym 9 Okręg Podlaski, a także zespół grupujący się wokół pisma „Wielka Polska”, który był organem prasowym młodzieży SN. Proces konsolidacji struktur cywilnych i wojskowych Polski Podziemnej w 1942 r. ukazał odrębność polityczną i wojskową Obozu Narodowego.

¹² E. Duraczyński, *Polska 1939-1945...*, s. 287.

¹³ Tamże, s. 287-288.

¹⁴ Tamże, s. 307.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ K. Komorowski, *Walka i polityka...*, s. 222.

¹⁷ E. Duraczyński, dz. cyt., s. 308.

Rozłam dokonany w SN i NOW otwierał drogę oenerowcom do lansowania własnej wizji państwa. Podstawę opozycji wobec struktur cywilno-wojskowych (DR i ZWZ-AK przyp. W. Ch.) „oficjalnego” państwa podziemnego miały stworzyć Służba Cywilna Narodu (dalej: SCN) jako odrębna sieć administracyjno-państwowa i wojskowa NSZ jako zawiązek przyszej Armii Narodowej.

Po rozłamie do głosu doszły czynniki grupujące się wokół Organizacji Polskiej ONR. Głęboko zakonspirowana OP ONR uzyskała przewagę organizacyjną nad SN i NOW. W październiku 1939 r. w Warszawie ukonstytuował się nowy trzyosobowy skład Komitetu Politycznego („A”) z przewodniczącym Klemensem Romerem¹⁸.

Grupa Szańca vel ONR „Szaniec” miała ambicje ogólnokrajowe. Tworzono specjalne pioniry działania w różnych środowiskach społecznych (robotniczym, ludowym, młodzieżowym i kobiecym). ONR „Szaniec” posiadał w swym ręku coraz więcej elementów państwa, niezależnych od żadnych autorytetów: „miał własne wojsko ZJ, własny wydział administracji cywilnej – Komisariat Cywilny, własną służbę bezpieczeństwa, własną organizację finansową, własny wydział prasowy, własny system wymierzania sprawiedliwości...”¹⁹.

Członkowie KP „A” mieli decydujące znaczenie w pracach wewnętrznych i zewnętrznych m.in. w TNRP, NSZ i SCN. Ważne miejsce dla realizacji zadań w tworzenia państwa od ustroju narodowym, od początku okupacji wyznaczano własnej wojskowie. Zadaniem wojskówki jako organizacji zewnętrznej OP ONR miała być walka o realizację celów wojenno-politycznych. Cele te ściśle określał program OP ONR, który zakładał: uzbrojenie narodu do przeprowadzenia przewrotu narodowego, uchwycenia władzy, wyeliminowania przeciwników i budowy niepodległego Katolickiego Państwa Narodu polskiego w historycznych granicach. Wojskówka przyjęła nazwę Organizacja Wojskowa Związek Jaszczurczy, której komendantem został Władysław Marcinkowski „Jaxa”. W OW ZJ przyjęto podział na 17 okręgów obejmując nimi całość okupowanej Polski. Każdy okręg dzielił się na powiaty i gminy. W terenie przewidziano tworzenie Wojskowych Rejonów Wydzielonych (WRW) jako odpowiedników inspektoratów rejonowych w AK. Na potrzeby przyszłego powstania Dowództwo nad WRW mieli sprawować: komendant wojskowy, dowódca oddziałów wydzielonych i komisarz – zastępca komendanta ds. cywilnych z polecenia Komisariatu Cywilnego jako organizacji zewnętrznej OP ONR.

Utworzono Komisariaty Cywilne Okręgu i Komisariaty Cywilne Powiatu, które terytorialnie pokrywały się z komendantami wojskowymi okręgu i powiatu. Na czele okręgu stał Komisarz Cywilny a Starosta w powiecie. W ich gestii była władza cywilna poza wojskiem. Dla sprawnego zarządzania służbą cywilną w

¹⁸ K. Komorowski, dz. cyt., s. 255.

¹⁹ Z. J. Siemaszko, *Narodowe Siły Zbrojne*, Warszawa 1988, s. 39; S. Salmonowicz, *Polskie Państwo Podziemne*, Warszawa 1994, s. 21.

okresie przejściowym KCO, KCP i starostowie tworzyli organy, tzw. wydziały, które dzieliły się na referaty, a referaty na sekcje lub działy²⁰.

Sieć KC, która potem została przekształcona przez TNRP w SCN, miała odegrać samodzielną obok NSZ rolę na wypadek przewrotu narodowego²¹.

Ogólnie liczebność OW ZJ można szacować na ok. 10000 członków. Szczególną rolę w działalności ZJ odgrywały pionierzy propagandy i wywiadu. Przywódcy OP ONR prócz utworzenia OW ZJ i Komisariatu Cywilnego jako załączka sieci administracyjno-państwowej, której po powiększeniu o secesjonistów z SN nadano nazwę Służba Cywilna Narodu. Posiadała ona 19 wydziałów, zgrupowanych w cztery grupy²².

W SCN wiele osobistości objęło kierownicze stanowiska między in. prof. Stanisław Kasznica z Poznania (nota bene ojciec Stanisława), ostatni rektor Uniwersytetu Lwowskiego czy też Dyrektor Wedla itp. – przyp. W. Ch. Była to struktura, której zadaniem było objęcie jak największego obszaru Polski Podziemnej, szczególnie Polski centralnej i zachodniej, do której dostęp miał Obóz Narodowy. O skali penetracji w terenie świadczy wypowiedź kierownika Komisariatu Cywilnego a potem SCN Jerzego Iłakowicza: „(...) W początkach 1944 r. Służba Cywilna Narodu była dużą organizacją z oddziałami w tych wszystkich miastach wojewódzkich, do których mieliśmy dostęp i z daleko posuniętą rozbudową powiatową. Liczyła ona około 15000 osób”²³.

Następnym celem realizacji koncepcji państwa narodowego przez ON było rozwijanie kolejnych organizacji zewnętrznych w różnych środowiskach społeczno-zawodowych: Młodzież Wielkiej Polski, Wiara i Wola (org. kobieca), Związek Działaczy Ludowych – „Zydel”, którą kierował inż. Stefan Nowicki, Medycyna Polska, której celem było przygotowanie personelu medycznego dla przyszłego państwa narodowego. Organizacją tą kierował Aleksander Świszcz. Została również utworzona w środowisku prawników organizacja pod nazwą Związek Odbudowy Prawa pod przewodnictwem adwokata Witolda Bayera²⁴.

Narodowcy 7 lipca 1942 r. powołali alternatywną reprezentację polityczną w stosunku do PKP Tymczasową Komisję Rządzącą SN w celu przejęcia władzy nad

²⁰ Krótka instrukcja informacyjna struktury władz cywilnych „Służby Cywilnej Narodu” – jako aparatu państwowego, [w:] *Narodowe Siły Zbrojne. Dokumenty, struktury, personalia*, oprac. L. Żebrowski, Warszawa 1994, t. 1, s. 257-258.

²¹ W. Charczuk, *Formacje zbrojne...*, s. 78-82; Akta Organizacji Wojskowo-Politycznej „Szaniec”, Centralne Archiwum Wojskowe (dalej: CAW), sygn. 248/62/53.

²² Wydziały w SCN były zgrupowane w następujący sposób:

a) Grupa Gospodarcza – Wydziały: Finansowy, Przemysłowy, Handlowy, Rolniczy, Statystyczny i Biuro Planowania;

b) Grupa Wychowania Narodowego – Wydziały: Wyznań Religijnych, Oświaty i Kultury;

c) Grupa Techniczna – Wydziały: Robót Publicznych, Komunikacji i Telekomunikacji;

d) Grupa Prawno-Administracyjna – wydziały: Prawny, Zachodni, Wschodni i Szefostwo Administracji;

²³ *Narodowcy. Myśl polityczna i społeczna Obozu Narodowego...*, s. 227.

²⁴ J. J. Terej, *Rzeczywistość i polityka. Ze studiów nad dziejami najnowszej Narodowej Demokracji*, Warszawa 1979, s. 223.

całym stronnictwem i jego organizacją wojskową z Augustem Michałowskim na czele²⁵.

Odezwa KR SN z września 1942 r. mówiła o utworzeniu w kraju Armii Narodowej²⁶.

Rozmowy inspirowane między SN, NLOW i OP ONR doprowadziły do połączenia wojskówek w NSZ. Z ramienia OW ZJ odpowiedzialny był Wiktor Radziszewski, z ramienia NOW Władysław Pacholczyk²⁷.

20 września 1942 r. ukazał się rozkaz nr 1 ogłaszający powołanie nowej formacji zbrojnej pod nazwą Narodowe Siły Zbrojne. Dowódcą został płk Ignacy Oziewicz „Czesławski”. Z NOW do NSZ przeszło ok. 10000 osób. Liczbę żołnierzy w formacji NSZ jesienią 1942 r. ocenia się na ok. 70 tys. ludzi²⁸.

Cel strategiczny narodowców znalazł się w Deklaracji Narodowych Sił Zbrojnych opracowanej w 1943 r., którego celem było zdobycie granic zachodnich na Odrze i Nysie Łużyckiej. NSZ miały być siłą, które od pierwszego momentu miały realizować cel narodowy wojny²⁹.

Traktując NSZ jako załączek przyszłej Armii Narodowej, przywódcy narodowi w pierwszej kolejności stawiali im zadanie „marsz na Zachód”. Miano stworzyć fakty dokonane, aby stać się rzeczywistymi panami należnych nam ziem i obejmując dla ich zabezpieczenia zbrojna straż nad Odrą i Nysą [...]. Postawienie celu marszu na Zachód przez NSZ, miały stworzyć w oparciu o swoje kadry Armię Zachód³⁰.

Za podstawę podziału NSZ przyjęto układ terytorialny. Sieć organizacyjna w układzie terytorialnym tworzyły inspektoraty (obwody), obejmujące kilka okręgów, które dzieliły się na powiaty wojskowe, rejony i palcówki. Szczególną rolę przywiązywano do obszarów mających z założenia koordynować dowodzenie kilku okręgami. W 1943 r. w NSZ przystąpiono do organizowania obwodów mających po kilka powiatów. Obwody miały odegrać główną rolę podczas mobilizacji i wystąpienia zbrojnego w celu realizacji państwa narodowego.

Tworzenie własnego państwa narodowego przez Obóz Narodowy i podstaw autonomicznej AN, było jedną z przyczyn nie zastosowania się do rozkazu KG AK z 5 marca 1942 r., który zakładał scalenie konspiracji wojskowej w dwóch fazach³¹.

TNRP uznała rozkaz nr 122 Dowódcy AK za szkodliwy dla NSZ. TNRP ujawniła własną wizję: „Armii Rzeczypospolitej takiej jaką byśmy wszyscy chcieli widzieć u straży granic Wielkiej Polski. Jednolitej partyjnej, będącej wzorem wykonywania obowiązku i godności obywatelskiej”³².

²⁵ Tamże, s. 264.

²⁶ Odezwa KR SN, wrzesień 1942 r., „Wielka Polska” nr 13 z 11 X 1942 r.

²⁷ Rozkaz Dowództwa NSZ nr 1/42 z dn. 20 IX 1942 r., Archiwum Akt Nowych, O VI, sygn. 207, t. 3, cz. 2, k. 26.

²⁸ W. Charczuk, *Formacje zbrojne...*, s. 82.

²⁹ *Wobec marszu nad Odrę*, „Naród i Wojsko” maj 1943 r., nr 5.

³⁰ A. Rawicz, *O co walczą Narodowe Siły Zbrojne?*, Warszawa 1943, s. 8-9.

³¹ W. Charczuk, dz. cyt., s. 104-108.

³² *Polacy*, Odezwa TNRP z 3 XII 1943 r., Materiały i Dokumenty Wojskowego Instytutu Historycznego (obecnie materiały PN WBBH), sygn. III/71/5, k. 5.

Dopiero 7 marca 1944 r. doszło do podporządkowania części NSZ dowódcy Sił Zbrojnych w Kraju i włączeniu ich w strukturę AK³³.

Opiekę polityczną nad NSZ objęła Tymczasowa Narodowa Rada Polityczna, która została powołana do życia 8 maja 1943 r. w lokalu konspiracyjnym przy ulicy Kopernika w Warszawie, składająca się z przedstawicieli ONR jak i z SN, którzy poparli rozłam³⁴.

Był to organ nie tylko reprezentujący linię polityczną Zarządu Głównego SN i OP ONR, ale także pełnił rolę organu nadrzędnego względem NSZ i struktury administracji państwowej – Służby Cywilnej Narodu (dalej: SCN)³⁵.

Służba Cywilna Narodu powstała 9 września 1942 r. wykorzystano w niej dotychczasowe osiągnięcia KC. OP ONR po fiasku porozumienia na linii SCN i Delegatury Rządu, Narodowcy przystąpili z większą energią do rozwijania niezależnej administracji. Po zawarciu porozumienia między organizacjami politycznymi OP i SN nadano nazwę „Obóz Narodowy”. ON miał być legalną partią w wolnej Polsce, kierowaną początkowo przez OP. Z chwilą uformowania się ON w mocną partię, OP przestałoby istnieć, a na jej miejsce, po przeciągnięciu kolejnych partii, miał powstać Obóz Polski złożony z prawicy i centrum. Miała to być alternatywna reakcja dla rządu londyńskiego na odrzucenie przez zeń ONR. Jego siatka pokrywała się z siatką SCN. Planowano, że w chwili wycofywania się wojsk niemieckich utworzona zostanie administracja polska podporządkowana kierownictwu NSZ, czyli tym samym OP jako organizacji zwierzchniej³⁶.

TNRP miała być instytucją nadrzędną nad ruchem narodowym do momentu skonsolidowania się Obozu Narodowego, co znalazło odbicie w Statucie i Regulaminie Rady. Do jej kompetencji należało podjęcie wszelkich działań wewnątrz organizacyjnych i ustalenie strategii i taktyki działania. Za najważniejsze dla zjednoczenia w szeregach narodowców uznano osiągnięcie „Wielkości Polski na fundamencie zasad kościoła katolickiego w granicach na Odrze, Nysie Łużyckiej i Bałtyku i z wykluczeniem wpływów wszelkiej obczyzny, a w szczególności Niemców, Żydów, Ukraińców, obcych wywiadów, organizacji polskich, których cele, rozkazy i działania są zależne choćby tylko duchowo od zamierzeń i interesów obcych”³⁷.

Prace cywilne w ramach ON biegły w 3 płaszczyznach: polityczno-organizacyjnej, administracyjno-państwowej (SCN) i bezpieczeństwa wewnętrznego jako zawiązku przyszłej policji. Już w 1940 r. działacze OP ONR przystąpili do tworzenia własnej podziemnej sieci administracji państwowej pn. Komisariatu Cywilnego. Praca KC była prowadzona w 8 do 15 wydziałów, ukierunkowanych na

³³ E. Duraczyński, dz. cyt., s. 302; W. Charczuk, dz. cyt., s. 106.

³⁴ L. Kulińska, *Narodowcy. Z dziejów obozu narodowego w Polsce w latach 1944-1947*, Warszawa-Kraków 1999, s. 17.

³⁵ Protokół przesłuchania Stanisława Kasznicy z 17 IV 1947 r., BUiAD IPN, 68/48/1, t. 1, k. 172.

³⁶ ASW, sygn. SR 707/46; więcej informacji na ten temat w BUiAD IPN, zespół NSZ, t. 1.

³⁷ Akta Obozu Narodowego, BUiAD IPN, 385/oryg., t. I (BN); Akta sprawy Stanisława Kasznicy i towarzyszy, Tamże, 68/48/1, t. V, k. 172 i nast.

najważniejsze zagadnienia programowe: od rewindykacji ziem zachodnich do odbudowy przemysłu narodowego³⁸.

Na czele KC stanął Jerzy Hłakowicz, a potem Kazimierz Gluźniński jego zastępcą został członek SN Stanisław Froelich. KC opracował w połowie 1940 r. *Kodeks Polaka*, była to pierwsza praca, która pozwoliła ściągnąć do współpracy liczne grono wybitnych fachowców. W ramach KC a potem SCN działał Komitet Ekonomiczny, który opracowywał wytyczne programowe i gospodarcze, rozszerzał wpływy narodowe w sferach gospodarczych³⁹. W związku z tym 20 lutego 1942 r. ukazała się specjalna instrukcja organizacyjna, która w ślad za Instrukcją C-1 powołującą do życia administrację cywilną OP ONR, unormowała tworzenie powiatowych władz administracji cywilnej w okresie przygotowań do przewrotu narodowego i objęcia władzy w przyszłej Polsce. Kolejna instrukcja administracyjna na okres przejściowy z dnia 1 marca 1942 r. określała zasady objęcia władzy przez starostę narodowego na czas przygotowania administracji, która winna bezwzględnie wyprzedzać o kilka dni moment objęcia władzy.

Następnym etapem miało być ogłoszenie stanu wyjątkowego i opanowanie sytuacji przez własną służbę bezpieczeństwa oraz jej rezerwy jako Pomocnicze Siły Porządkowe. Na bazie oenewskiej „gwardii” utworzono służbę bezpieczeństwa pod nazwą Obrona Narodowa.

Prymat w pracy SCN odgrywały sprawy oddolne, natomiast sprawę konstytucji i system zarządzania państwem narodowym SCN odkładał na termin późniejszy.

W terenie zaczęto montować struktury policji w ramach Obrony Narodowej (dalej: ON). Instrukcję dla niej opracował zwierzchnik szefostwa administracyjnego SCN Stanisław Kasznica. Oddziały ON rozwinęły się w Warszawie i Krakowie. W Warszawie składały się z robotników Woli, którymi dowodził por. Andrzej Rokosowski „Żelazny”, „Paweł”⁴⁰. Były szkolone w systemie trójkowym. W terenie tworzone komisariaty wojewódzkie(okręgowe), powiatowe, które miały współpracować z komendantami NSZ. Zakładano też na przejście kadr z Korpusu Bezpieczeństwa delegatury Rządu i tzw. policji granatowej, która po zabranii z niej elementu wartościowego będzie stanowić rezerwę Obrony Narodowej⁴¹.

Powiat stanowił obwód ON, który dzielił się na komisariaty w miastach i posterunki obejmujące jedną lub kilka gmin w terenie. Starosta na wniosek Komendanta ON mógł tworzyć w terenie rejony skupiające 3-4 sąsiadujące posterunki. Rezerwę ON miały tworzyć korpus policji granatowej, uczniowie szkoły ON (ok. 100 osób na powiat), Gminne Pogotowie Wartownicze. Ponadto zakładano utworzenie Pomocniczej Siły Porządkowej w postaci Pomocniczej Siły Policyjnej, które miały przejąć zadania nie tylko na okres przejściowy, ale na dłuższy, np. porządek

³⁸ Akta Służby Cywilnej Narodu, BUiAD IPN, 291/d/3; K. Gluźniński, Służba Cywilna Narodu, „Zeszyty do Historii Narodowych Sił Zbrojnych” (Chicago) 1969, z. 4, s. 113-151.

³⁹ *Narodowcy. Myśl polityczna i społeczna Obozu Narodowego...*, s. 227.

⁴⁰ L. Kulińska, dz. cyt., s. 154.

⁴¹ K. Komorowski, *Polityka i walka...*, s. 280.

publiczny, wszelkiego rodzaju doręczenia itp., które potem miały się przekształcić w policję samorządową, tworzoną i utrzymywaną przez samorządy⁴².

Staroście miały podlegać oddziały policyjne. Szacuje się liczebność oddziałów policyjnych na ok. 10.000 ludzi⁴³.

W wizji państwa narodowego czołowe miejsce zajmowała polityka zagraniczna. Wg koncepcji narodowców Polska miała być elementem spinającym trójkąt Warszawa-Budapeszt-Bukareszt. Cały ten system miał być oparty na sojuszu z Francją. Taka koncepcja miała dać Polsce rolę hegemonu w Europie Środkowo-Wschodniej. Mocarstwowość Polski widziano na osłabieniu Niemiec i ZSRR⁴⁴. Ostrze tego trójkąta było skierowane przeciwko ZSRR i Niemcom. Tak więc narodowcy wracali do koncepcji lansowanej przez Józefa Becka „trzeciej Europy”. W sprawie granic przyszłej Polski „narodowej”, to granicę wschodnią wg traktatu ryskiego. Jeżeli chodzi o granicę zachodnią, to Grupa Szaniec zdecydowanie postulowała przyłączenie do przyszłego powojennego państwa ziem po Odrę i Nysę Łużycką i Prus Wschodnich⁴⁵. Przyszłą Polskę o ustroju narodowym widziano podzieloną administracyjnie nie na województwa, ale na ziemie, których miało być osiem⁴⁶. Jako formę rządzenia narodowcy lansowali model ustroju narodowego jako rozwiązanie „trzecie”, które uważali za najlepsze dla przyszłej Polski. Odrzucali demokrację jako przyczynę słabości państwa, tak jak też odrzucali totalitaryzm, który uważali jako zło, które odbiera jednostce poczucie wolności. Koncepcją centralną stała się „organizacja narodu”, która miała być jako zgromadzenie wyborcze i szeroka organizacja wychowawcza. Tylko członkowie „organizacji narodu” posiadali by pełnię praw politycznych⁴⁷. Koncepcja ta wzięła się z niewiary w zdolność szerokich mas społeczeństwa do sprawowania władzy. W państwie o ustroju narodowym punkt ciężkości ustroju miał spoczywać na senacie, natomiast sejm miał wyrażać „opinię społeczną o poczynaniach ustawodawczych senatu i wykonawczych rządu”⁴⁸. Przyszły rząd państwa w koncepcji narodowców miał kompetencje władzy wykonawczej, który powoływałby głowa państwa i zatwierdzał sejm. Zatwierdzenie przez sejm dawałoby votum zaufania, co się z tym wiąże gwarancję pracy co najmniej na rok. Na czele rządu miał stać kanclerz i wicekanclerz⁴⁹. Funk-

⁴² *Służba Cywilna Narodu, instrukcja Adm. 2, [w] Narodowe..., t. I, s. 277-288.*

⁴³ S. Żochowski, *O Narodowych Siłach Zbrojnych*, Lublin 1994, s. 118.

⁴⁴ S. Bębenek, *Wizja przyszłej Polski w programie Grupy „Szańca”, „Przegląd Historyczny”, 1973, z. I, s. 120 i nast.*

⁴⁵ K. Gluziński, *Służba Cywilna Narodu, „Zeszyty do Historii Narodowych Sił Zbrojnych”* (Chicago) 1969, z. 4, s. 131.

⁴⁶ 1. Ziemia Pomorska – obejmująca przedwojenne Pomorze, Prusy Wschodnie, Pomorze Zachodnie; 2. Ziemia wielkopolska – obejmująca Wielkopolskę i Ziemię Lubuską; 3. Ziemia Śląska – obejmująca Śląską Górną, Śląsk Cieszyński, Śląsk Opolski, Śląsk Dolny; 4. Ziemia Mazowiecka – obejmująca obszar byłego Królestwa Polskiego; 5. Ziemia Małopolska – obejmująca obszar dotychczasowego województwa krakowskiego; 6. Ziemia Czerwieńska – obejmująca obszary województwa lwowskiego, tarnopolskiego, stanisławowskiego, wołyńskiego; 7. Ziemia Poleska – obejmująca obszar województwa poleskiego i nowogródzkiego; 8. Ziemia Wileńska – obejmująca obszar województwa wileńskiego.

⁴⁷ S. Bębenek, dz. cyt., s. 122-123.

⁴⁸ Tamże, s. 123.

⁴⁹ Tamże.

cjonowanie państwa o ustroju narodowym miało być oparte na samorządzie terytorialnym. Duży nacisk narodowcy kładli na regionalizm, jako wielką dźwignię życia państwowego⁵⁰. W tym miejscu warto zaakcentować, że przypisywanie dużej roli samorządowi i regionalizmowi przy postulacie silnej władzy było sprzeczne. Należy wspomnieć, że uprawnienia i kompetencje samorządów nie byłyby w państwie narodowym rozległe, a zwłaszcza regionalizm klócił się z zasadą jednolitego narodowego wychowania, które mocno było akcentowane przez narodowców. Młodzież miano wychowywać na zasadach chrześcijańskich, miał obowiązywać jednolity program nauczania w całym państwie. Natomiast szkolnictwo miało być podporządkowane samorządom⁵¹. Z punktu przyszłego ustroju państwa narodowego interesujący jest stosunek w przyszłości do mniejszości narodowych. Do dzisiaj wśród historyków pokutuje stereotyp o „mordowaniu Żydów przez narodowców” w czasie II wojny światowej. Rzadko, który badacz dziejów najnowszych zadaje sobie trud dokładnej analizy programu Grupy Szańca, który wyraźnie stwierdzał: „Mord nie jest naszą bronią”⁵², w ten sposób narodowcy odcięli się od eksterminacji ludności żydowskiej przez hitlerowców. W przyszłym państwie o ustroju narodowym postulowano możliwość pozostania Żydów, ale przy jednoczesnym odizolowaniu ich od Polaków. Jeżeli chodzi o mniejszość niemiecką, to postulowano pozbycie się ludności niemieckiej z państwa narodowego⁵³.

Nieco skomplikowana była sytuacja co do mniejszości litewskiej, ukraińskiej i białoruskiej. Litwinów raz uważano za wrogów na równi z Niemcami, raz za naród bratni. Jednak w obu przypadkach przewidywano likwidację mniejszości litewskiej w przyszłym państwie narodowym przez polonizację. Ludności ukraińskiej narodowcy poświęcali mało miejsca. Dopiero od 1943 r. kiedy to nastąpiły na Wołyniu, Podolu masowe rzezie Polaków, problem ukraiński zaczął być przez narodowców eksponowany szerzej. Sprawę polsko-ukraińską uważano za sprawę wewnętrzną Polski. Postulowano ukaranie Ukraińców za zbrodnie na Polakach. W przyszłości przewidywano dokonanie polonizacji ludności ukraińskiej. Natomiast ludności białoruskiej narodowcy poświęcali bardzo mało miejsca. Traktowano jako plemię polskie, w związku z tym przewidywano przyznanie im praw politycznych, zakładając spolonizowanie w przyszłości⁵⁴.

W sprawie przyszłej gospodarki państwa o ustroju narodowym postulowano suwerenność gospodarczą, przez co rozumiano obronę polskiej gospodarki przed wpływami kapitału obcego. Motorem przyszłej gospodarki miała być własność prywatna powiązana z upowszechnieniem w postaci udziału robotników w przed-

⁵⁰ K. Glużyński, *Slużba Cywilna Narodu*, „Zeszyty do Historii Narodowych Sił Zbrojnych” (Chicago) 1969, z. 4, s. 135-143.

⁵¹ Tamże, s. 136; A. Paszko, *O katolickie państwo narodu polskiego. Inspiracje katolickie w ideach politycznych grupy „Szańca” i Konfederacji Narodu*, Kraków 2002, s. 56 i n.

⁵² S. Bębenek, dz. cyt., s. 125-127.

⁵³ Tamże.

⁵⁴ Tamże.

siębiorstwach kapitalistycznych. Rolę państwa miano ograniczyć tylko do tych dziedzin, które decydowały o suwerenności państwa⁵⁵.

Jeżeli chodzi o politykę rolną, to miano dokonać po wojnie parcelacji majątków ziemskich, które znajdowały się w rękach niemieckich, a także majątków państwowych. Ochroną miano objąć majątki uprzemysłowione i dobrze zorganizowane. W przyszłym państwie o ustroju narodowym miano dokonać reformy podatkowej, która miała ograniczyć nadmierne przed wojną świadczenia podatkowe dla wsi. Problem nadmiaru siły roboczej występującej na wsi w Polsce międzywojennej, który przybrał skalę drastyczną, miano rozładować poprzez politykę uprzemysłowienia kraju i zagospodarowanie ziem zachodnich⁵⁶.

Oprócz działalności politycznej, administracyjnej i wojskowej OP przy pomocy Grupy Szańca prowadziła szeroką działalność propagandową, której celem było przygotowanie społeczeństwa do modelu państwa narodowego. Koncepcję państwa narodowego ukazywano na łamach SCN, np. „W służbie Narodu”, w piśmie periodycznym organizacji wiejskiej „Zydel” pod nazwą „Placówka” i licznych pismach NSZ, np. „Naród i Wojsko”, „Narodowe Siły Zbrojne”. Ogółem na terenie okupowanego kraju rozprowadzano ok. 70 periodyków⁵⁷ nie licząc broszur propagandowych⁵⁸.

Natomiast zdaniem Stanisława Bóbr-Tylingo w latach 1942-1943 wydawano 72 pisma powielane i 12 drukowanych. W Warszawie broszury układano w serię „Biblioteczka Szańca”, która obejmowała 12 pozycji poświęconych ustrojowi przyszłej Polski w wydaniu narodowym.

Analiza zawartości pism wydawanych przez OP wskazuje, że za pośrednictwem SCN, OP przygotowywała się do opanowania władzy administracyjnej zarówno w centralnej, jak i zachodniej Polsce. Po przejściu władzy w Polsce ludzie wywodzący się z OP mieliby prawo do sprawowania pełni władzy i rządzenia krajem. Mieliby decydować o selekcji ludzi na wyższe stanowiska i tworzeniu z nich elitarnej hierarchii. Postulowano koncepcję wychowania młodego pokolenia, postulat bezpłatnej edukacji dla wszystkich chcących się uczyć dzieci, refleksje nad wagą instytucji rodziny, czy samorządów lokalnych. W przyszłym ustroju głównym konstytucyjnym ośrodkiem władzy miał być Senat powoływany w drodze pośrednich wyborów, np. Sejm⁵⁹.

Ustrój gospodarczy w wydaniu ON całkowicie odrzucał istnienie wielkiego kapitału, gdyż zdaniem ideologów z ON powodował wyzysk robotników oraz prowadził do kontaktów międzynarodowych, co skutkowało uzależnieniem polityki poszczególnych rządów. Również ustrój socjalistyczny był nie do przyjęcia, po-

⁵⁵ L. Żebrowski, *Podziemie polityczne i wojskowe obozu narodowego 1939-1948*, [w] *Tradycje niepodległościowe na Północnym Mazowszu*, pr. zb. pod red. W. L. Ząbka, Warszawa 1994, s. 88.

⁵⁶ Tamże.

⁵⁷ Natomiast zdaniem Stanisława Bóbr – Tylingo w latach 1942-1943 wydawano 72 pisma powielane i 12 drukowanych. W Warszawie broszury układano w serię „Biblioteczka Szańca”, która obejmowała 12 pozycji poświęconych ustrojowi przyszłej Polski w wydaniu narodowym.

⁵⁸ Z. Siemaszko, *Narodowe...*, s. 68.

⁵⁹ Tamże, s. 140-141.

nieważ stwarzał podziały na klasy, co przeszkadzało przepływowi idei narodowo-radykalnych i zapanowaniu przez nią we wszystkich warstwach narodu. Według koncepcji lansowanej przez ON w przyszłej Polsce miał być stworzony ustroj gospodarczy, wolny od wszelkich wpływów obcych i indywidualistycznych. Ustroj ten przewidywał zlikwidowanie klas i różnic klasowych, a na to miejsce zjednoczenie całego narodu wokół ideologii Obozu Narodowego⁶⁰.

Planowano dokonać decentralizacji kraju oraz zachować pewne odrębności dzielnic wchodzących w skład państwa. Koncepcję tę lansował na łamach pism narodowych Lech Neyman „Wacław Górnicki”⁶¹.

Wydano wiele prac konspiracyjnych, w których ukazywano model przyszłej Polski narodowej. Pod patronatem Wydziału Lekarskiego SCN wydana została praca pod red. dr Brodowskiego dotycząca organizacji służby zdrowia. Wydziały SCN zajęły się opracowywaniem i publikowaniem studiów przyszłego państwa, np. Stefan Seidel zajmował się w SCN rozpracowywaniem zagadnień elektryfikacji Ziemi Zachodnich od Odry i Nysy oraz zbieraniem materiałów statystycznych dotyczących elektryfikacji⁶².

W gestii zainteresowań SCN była kwestia robotnicza, której w 1943 r. poświęcono publikację „Robotnik w Polsce po wojnie”. Natomiast Radosław Tanger opracował publikację poświęconą roli Związków Zawodowych w Polsce Narodowej pt. „Przyszłe związki zawodowe w Polsce”⁶³.

W połowie 1943 r. SCN uchwaliła statut Sądów Kapturowych, na podstawie którego powołano 6 osobowy Sąd Kapturowy NSZ pod przewodnictwem Tadeusza Chrzęszcza⁶⁴.

Tarcia w łonie ON oraz podporządkowanie części NSZ AK na mocy rozkazu z 7 marca 1944 r. wywołało w OP ONR niezadowolenie. 21 kwietnia 1944 r. kierownictwo OP związane z TNRP (Kazimierz Gluźniński, Jerzy I. Iłakowicz, Stanisław Kasznica) rozwiązało TNRP i powołało Radę Polityczną. Nowym dowódcą NSZ-OP ONR został ppłk Stanisław Nakoniecznikow „Kmicic”. Wiązało to się z zamiarem przeprowadzenia zamachu stanu w Polsce Podziemnej przez powołanie własnego rządu jako dyktatoratu ON oraz wolę przejścia całego NSZ, a także opanowanie administracji państwowej przez SCN⁶⁵.

Fiasko realizacji koncepcji państwa o ustroju narodowym i utworzenia AN przyniosło szybkie zajęcie terenów Polski przez Armię Czerwoną.

Ostateczny rozłam NSZ nastąpił również w terenie. Oenerowscy podjęli w lipcu 1944 r. decyzję o wykonaniu ostatniego wariantu planu „Z”, zakładającego, że ACz opanuje całość ziem polskich, a NSZ przesunie się na tereny zajęte przez aliantów zachodnich. Planu tego nie zrealizowano, gdyż nie uruchomiono grupy operacyjnej „Północ” i „Wschód”. Nadzieje wiązano z grupą operacyjną „Południe”, z

⁶⁰ L. Kulińska, dz. cyt., s. 150.

⁶¹ Tamże, s. 142.

⁶² Zeznanie S. Seidla, sygn. SR 252/50, BUiAD IPN.

⁶³ R. Sierchuła, dz. cyt., s. 146.

⁶⁴ K. Komorowski, *Walka i polityka...*, s. 320.

⁶⁵ Z. Stypułkowski, *W zawierusze dziejowej...*, s. 26.

której utworzono zgrupowanie „Zachód”, które potem przekształciło się w Brygadę Świętokrzyską NSZ pod dowództwem Antoniego Szackiego „Bohun” i miało dokonać koncentracji na Kielecczyźnie⁶⁶.

Trzeba pamiętać, że wizja państwa narodowego z okresu okupacji była poddawana próbie wcielenia w życie po 1945 r.

Warunkowały to doświadczenia z tworzenia struktur administracji SCN z okresu okupacji hitlerowskiej komendantów powiatowych Narodowego Zjednoczenia Wojskowego (dalej: NZW) szczególnie na Mazowszu po 1945 r.

Próbę tworzenia narodowej struktury administracyjnej wzorującej się na SCN zapoczątkował jesienią 1947 r. chor. Józef Kozłowski „Las”, w niektórych gminach XVI Okręgu NZW własnych terenowych struktur cywilnych. Miały one być gotowe w momencie obalenia władzy komunistycznej. Z ramienia Komendanta XVI Okręgu wyznaczone zostały podziemne władze gminne, wójtowie i sekretarze gmin, a nawet kadrowe obsady poszczególnych posterunków policji. W powiecie makowskim powołano starostów i przystąpiono do organizowania urzędów⁶⁷.

Organizowanie narodowej władzy administracyjnej było związane z oczekiwaniem przez podziemie narodowe na wybuch III wojny światowej. Konspiracyjni wójtowie na mocy rozkazów otrzymywali wytyczne od komendantów powiatów NZW co do tworzenia struktur administracji narodowej, np. konspiracyjny wójt gminy Karniewo otrzymał rozkaz komendanta powiatu „Mściciel” kryptonim (południowa część powiatu makowskiego – przyp. W. Ch.): „proszę opracować Urząd Gminy w Karniewie tak, żeby przy zmianie władzy, na którą tak dawno czekamy, dał mi jak najlepszy wynik, tzn. kolega jako wójt gminy Karniewo wyznaczył ludzi zaufania na pomocników i sekretarza gminy. W razie wybuchu wojny żeby bez pańskiej wiedzy nie zaszły zmiany w Urzędzie”⁶⁸.

Reasumując należy podkreślić, że z programu ustroju państwa o charakterze narodowym pewne elementy zostały przejęte przez komunistów, np. program gospodarczy, który został opracowany przez Obóz Narodowy oraz postulat ONR ustalenia granicy zachodniej na Odrze i Nysie Łużyckiej został zrealizowany przez komunistów. Nie zostało zrealizowane zadanie główne, jakim była obrona Polski przed ideologicznym i politycznym wpływem Związku Sowieckiego i opanowaniem Polski przez komunistów, którzy silne oparcie znaleźli w Moskwie. Jednak ze względu na ogromne siły radzieckie stacjonujące na naszych ziemiach i postanowienia jałtańskie, wprowadzenie w rzeczywistość wizji państwa o ustroju narodowym było nierealne.

⁶⁶ W. Charczuk, dz. cyt., s.

⁶⁷ Rozkaz komendanta powiatu „Mściciel” plut. Witolda Boreckiego „Dęba” wyznaczający NN „Marka” na stanowisko starosty w Makowie Mazowieckim na moment upadku reżimu komunistycznego z 4 października 1947 r., AIPN, 0255/288, t. 8/19, k. 11.

⁶⁸ Kryptonim „Orzeł” Warszawski Okręg Narodowego Zjednoczenia Wojskowego w dokumentach 1947-1954, Warszawa 2004, s. 37.

Summary

Vision of Polish state with nationalist system in the concept of National Camp in 1939-1947.

In September, 1939 Poland was defeated by two enemies: the Third Reich and the Soviet Union. Poles did not resign to the defeat. Visions of creating the state structures were reflected in basis guidelines of chief authorities, programmes of political groups as well as numerous initiatives of created military civil underground organisation. The article discusses a vision of national state established by the National Democracy which took a leading place in political geography of the country.

